శ్రీ

ఆంధ్ర రథాంగదూతకావ్యము

(శ్రీ మహాకవి కాళిదాసకృతికిఁ దెలుఁగు).

ఇది

పిఠింద్రాబాగు పురవాస్తవ్యుఁడగు

చిప్పకుల అప్పయ్యశాస్త్రిచే

రచింపఁబడి

మహారాజశ్రీ బాకరాజు పరాంకుశరావు

దేశముఖ్ గారి ద్రవ్యసహాయమున

ముద్రింపఁబడి ప్రకటింపఁబడినది.

బెజవాడ వాణీముద్రాక్షరశాలయందు

పి. కే. స్వామి చే

ముద్రింపఁబడినది.

 1919. [వెల రు॥ ౦—6—0.

శ్రీ శారదాంబాయైనమః.

భూమిక.

గుణగ్రహణచణులార!

ఈ చిన్నికావ్యమును రచించినవాఁడు శ్రీ మహాకవి కాళిదాసుఁడు. ఈయన యద్వైత మత మవలంబించిన సారస్వత బ్రాహ్మణ వంశంబున జన్మించి క్రీస్తుపుట్టుటకు పూర్వము 56 సంవత్సరమున శ్రీ విక్రమార్క సభయందలి నవకవి రత్నములలో నమూల్యరత్నముగాఁ వెలుఁగుచు నుపమాద్యలంకారాలంకృతంబులు, నీతిదాయకములు, నవరసభరితములునగు రఘువంశాది కావ్యములను, శాకుంతలాది నాటకంబులను, సహృదయ హృదయంగమముగా రచించి "యుపమా కాళిదాసస్య" యను బిరుదమును సంపాదించి కవికుల తిలకుఁడై వెలఁగియున్నవాఁడు. ఇట్టి కవిచక్రవర్తి రచించిన యీ పొత్తమాంధ్రీకరింపఁబూనుటకు బాల్యచాపల్యముదప్ప వేఱొండు కారణంబు లేదు. అయినను "బాలాదపి సుభాషితం" అను నార్యోక్తిపద్ధతిని వక్తృవిశేష నిస్పృహులగు దామునా యీ యాంధ్రీకృత గ్రంథమాలోకించి యాదరించి ప్రోత్సహింపఁగలరని యెంచి ప్రారంభించి ముగించితి. ఏతద్గ్రంథమందు మాతృకకంటెఁ గొన్ని యెడల సమయోచితముగా హెచ్చించుటయుఁ, దగ్గించుటయుఁగలదు. కాని మూలాభిప్రాయమునకు లోపము గలుగకుండనుండు ఆద్యంతములందు

గొన్ని పద్యములధికంబుగాఁ గూర్చితి. ప్రయోగములందుఁ గవిత్రయేతర మహాకవి మార్గం బవలంబించితి. ఇట్టిదానిని 10-12-1918 తేదికి రచించి యుంటిని. కాని యింతవఱకును బ్రకటించు భాగ్యము నాకుఁగలుఁగ లేదు. దైవవశమున నేఁటికి విద్వత్పక్షపాతులును, రసికాగ్రణులును, యాదవరగణ పురవరాధీశ్వరులును, బ్రాహ్మణవర్యులును, నగు శ్రీ శ్రీ బాకరాజు పరాంకుశరావు దేశముఖుగారు లభించి వ్యయము నకోర్చి ముద్రింపించి ప్రకటించి నన్ను గౌరవించినందులకు భగవంతుఁడాయోగ్యన కాయురారోగ్య భోగ్యభాగ్యములు గలుగు నట్లనుగ్రహించుగాత.

ఇట్లు సుజనవశంవదుఁడు,

మేడిచెలము పోస్టు,	చిప్పకుల అప్పయ్యశాస్త్రి,
గణపురం, నైజాంయిలాకా.	సికింద్రాబాదు.
సిద్ధార్థి సం॥ విజయదశమి.	

శ్లో॥ "ఆపరితోషాద్విదుషాం నసాధుమన్యే ప్రయోగవిజ్ఞానం।
బలవదపిశిక్షితానా మాత్మన్యప్రత్యయం చేతః"
(కాళిదాసః).

N· B. చాలవఱకు ముద్రాప్రమాదముల సవరించితి. మఱియునున్నచో దిద్దుకొని చదువుకొనవలసిన భారము మీా యందుంచి నందులకు మన్నింపఁగోరితి. నాతప్పులున్నచో సకారణముఁగా దెలిపిన రెండవ కూర్పున దిద్దుకొందునని విన్నవించుకొను చున్నవాఁడను.

శ్రీ శారదాంబాయైనమః.

ఆంధ్ర రథాంగదూత కావ్యము.

శా. శ్రీశుభ్రాంబరముల్ధరించి వరసీరేజాసనాసీనయై
యాశుద్ధస్ఫటికాక్షమాల రుచిరంబౌ కీర మాపుస్తకం
బాశుక్లాబ్జముఁ జేతులన్ గొనిన బ్రహ్మాణీ! వియోగోద్భవ
శ్లోకౌఘంబుస్వ్రడ భక్త్య వాక్పదవిహారిన్ జెందునిన్నొక్కెదన్.

ఉ. వ్యాసుని, వామలూరుసుతు, భాసుఁబరారు, శంకరార్యునిన్
వ్యాససుతున్, సుబంధుకవి, భారవి, నిట్టిరథాంగదూతమున్
జేసిన కాళిదాసుని విశేషముగాఁ గొనియాడి యాంధ్రభా
షాసువిప్రశంస బంధుసాధ్వసభక్తుల నేనెనర్చెదన్. ౧

క. శ్రీరాంశిత చిత్రావ్యా
ర్చారుసులాభేందు, శిష్యసన్నుతిసిన్ సీ
తారాంఘ్రిశాస్త్రి వ్యాకృతి
పారగు మున్గనానిఁ దలఁతు భయభక్తులతోన్. 3

ఉపోద్ఘాతము.

మ. భువనామేయసుధీప్రసాధితయశోభూషావిశేషోల్లస
త్కవులారా! కవితావధూతిలకమున్ గర్హించు నవ్వానికిన్
కవితాకన్యక నేనొసంగనుజుండీ! కంజాతజాతుండు, నిం
కెవడేన్; దోయముబోర్లబడ్డఘటమం దెట్లుంపశక్తుండగున్.

చ. సకలకృతిస్థదోషగుణజాల మపారమతిన్ గ్రహింపఁగా
సకలకళావిశారదరసజ్ఞకవీంద్రుఁడు, యర్హుఁ డయ్యెడిన్;
నికరము లెన్నియున్నను, భువిన్ జలదుగ్ధవిభాగ మంచయే
సుకరముగ సల్ప యోగ్య మగుచున్ బెలుచన్ యశమొం
దినట్టులన్.

ఉ. అంచితకావ్యమాధురిని సజ్ఞునికిన్ వచియించుకంటె, బ
ల్మంచిది గానమున్ జెవిటివానికిన్ వినిపించుటే, కడున్
మంచిది; గ్రుడ్డివారల సముఖమునందు విలాస మొల్లఁ గా
వించుట, మాధురీకవనపిత్ర్యవిభూత్తములార! యెప్పుడేన్.౬

కథాప్రారంభము

చ. తరుణుఁడొకండు బాహ్యవనిఁ దత్పరతన్ జరియించు కోర్కెమై
తరుణినిఁ బల్కరించియు నెదంగలయిచ్ఛను దెల్ప నెప్డుఁ గాం
తరుచిసచ్చోనువృత్తిగల తద్రమణీమణి, యాతనిన్ మనో
హరు, ననుకూలుగాఁ దలఁచి హర్షము నొందుచునుండెఁ బిమ్మటన్.

చ. అతివను గూడి యాతఁడు రయంబున నింపుమనంబుతోడ ను
న్నతమగు తేరు నెక్కి పయనంబొనరించి వనంబు జెంది యం
దతులలతారహస్యమగు నాలయమొందె; మరందపూర్ణ పు
ష్పతతిపరీమళోన్మలయవాతము లెల్లెడ వీచుచుండఁగాన్. ౮

గీ. ఇట్లు మలయానిలంబున నించుకంత
నూఱడిల్లియు నాతని యువిదమిన్న
మిగుల దగచేతఁ బొగిలి తా మగనిఁ గనుచు
నీరుఁ దెమ్మని యాచించె నిలువలేక. ౯

ఉ. ఓయబలాలలామ! యిపు డొందితి వధ్వపరిశ్రమంబు నీ
యాయతభూరుహాధరమునఁదున సూఱటఁ జెందుచుండుమా!
తీయని తోయమున్న నదితీరముఁ జేరి జలంబరంబునన్
నీయెద సంతసించునటు నేనిదె తెచ్చెదఁ గాచియుండుమా!

చ. వెలఁదిరో! చూడుమా! రవి దివిన్ గతినుండయి నిల్చి యుష్ణర
శ్మల నలుప్రక్కలన్ విసరి శోషిలఁ జేయుచునుండె నుర్వనే

న్దొలఁగఁడు, పుల్గుపిల్లలును దూపను నాలుక లెండి చెట్లకొ
మ్మలఁ దమ తెక్కలన్ బఱచి మగ్గుచునుండెను; చిత్రమీపవల్.

చ. సరసిజబంధుఁ డౌట నట సాధువుగా వసియించువాఁడు, నం
బరతలనూత్నరత్నము, దివాకరుఁ డింత తపింపఁ జేయుచుం
డ, రుచిరవాగ్విలాసిని! తటాలున మేలిమి సముఖోత్పలం
బరుసుగ జాఱుచుండుచు, మరినాశ్రయ మొందఁ డెవండుఁ గూరిమిన్ .

ఉ. శ్రీమతి! "కుంకుమస్వకరుచిస్థితి నెట్టిది మించి వెల్గు నే
రా! మరి యెంతకుం గలదా! యొకఁ జిత్రమ"టంచు సూర్యుఁడే
ప్రేమను గోల్పునీయధరబింబము మీఁది యసూయ, దానికిన్
భీమతపంబుచే మిగుల వేదనఁ బెట్టఁగలాఁడు; కావునన్. ౧౩

చ. చలువగనున్న యిచ్చటఁ బిసాళముగా వసియించియుండుమా!
పులుఁగుల కర్ణపేయరవము ల్వినుచున్ హరిణీ విలోచనం
బుల నిజనేత్రము ల్గొలిచి ముచ్చటఁ జెందుము డిగ్గియోయి లే
గలదని యెంతుఁగా నతిక్షణకాలవియోగ మోర్మి సహింపుమా! ౧౪

చ. అని యిటు గట్టిపూసికలతాంగి, వియోగనితాంతనష్ట చి
త్త నను నయించి యత్తఱిని దగ్ధయితాకృతవాసబుద్ధియై
వనమున, జీవనంబుఁ గొని వచ్చుట కాంతుఁడు జైననైచనన్
వనరుహలోచనాజ్ఞల నెవండు దలధరియింపకుండెడిన్? ౧౫

చ. పదములు గొన్ని వేసియల ప్రౌఢుఁ డొకించుకదవ్వునందునం
బుదమున లేన్ వెలుంగనది పూర్తిగ నుంగొన నిచ్చమెచ్చిదా

నిదరివసించులోన; మదిసీర ముపోయెడిమాడ్కినుండు పూ
ర్వాదివిజు,నాడుతోవయువపాళివిరాజితుఁగాంచె నొక్కనిన్ ‖

గీ. కటికకోఁకటికొండలోఁ గ్రాలఁ దగిన
సలగాత్రుఁడు గాలిచే నింగి కెగయు
పాదసంహతినిర్గత పాంసుప్రలను
సంవృతుండయి కన్పడె స్వాంతమదల. ౧౭

గీ. కనుటకోడనె నిల్చిన కనులవాని
మంచుజన్యనమందున మనియువాని
మనుజభక్షకుఁ డీపాపి క్షణములోన
సంకెలను వైచి పెదచెఱసాలఁ బెట్టె. ౧౮

గీ. మైక మేగినఁ గనులను మఱలఁ దెఱచి
కనఁగ శరణాగతులు నాతోగనులు బ్రోడ
లౌరులు సమ్మైన దుర్గతి నొందుచుండు
నమితదురదృష్టవంతులు నగుపడిరిగ ‖ ౧౯

గీ‖ అంతఁ దరుణుండు జాలితో నయ్యలార!
మీకు నావలె సిలుఁగులు మెలఁగుచుండె
నేమి కర్మము చెప్పుడీ ప్రేమతోడ
ననఁగ వారిటు లీతని కనిరి మఱల‖ ౨౦

చ‖ ప్రతిదిన మీసురారి, యిట పర్తిలువారలనోజనొక్కనిన్
హాత మొనరించియున్ దనివి నందఁడు వీఁడెట కేనిఁబోవ,౨ం

ధృతిఁదమిన్ స్మరింతుమని త్రోడుగ వారన, స్త్రీహత్యాతాత్ముఁడున్
మతిఁదనజీవితాశవిడి మంత్రముఁ జేయుచుఁ బోయెనిద్దరన్ ॥ ౧౦

గీ॥ అతని యన్నల మిన్నయో యాయడవినిఁ
బ్రియుని రాకను పికమై పెద్దప్రొద్దుఁ
గాచి యర్కుఁడు గ్రుంకినఁ గనమిఁ గనుల
నీరు మున్నీరు గాఁ గాఱ నెఱయు నేడ్చె॥ ౧౧

సీ॥ భానుఁడు గ్రుంకఁగాఁ బవలు గతింపఁగా
గమలషండవనంబు గనుల మూయ,
నడవి, జీఁకట్లచే నల్లిబిల్లిగ నల్లఁ
బులుఁగుల కలరవంబులు నణంగఁ,
బ్రొద్దుకొండను జాబిరుఁ దుండ, నింగియుఁ
గరనికరంబునఁ గాంతిఁ జెంద
వెల్లకల్వ లలంతి వికసింప, జనములు
మారుబారికిఁ జిక్కి గ్రుగ్గిపోవ,

గీ॥ లతలు, గువలయరాశివాసితములైన
మలయవాతములఁ గదలఁ గలువతేనిఁ
గూర్చి, కోమలి, దోసిలిఁ గూర్చి బిగువు
విడిచి యిట్టులఁ దా విన్నవించుకొనియె॥ ౧౩

గీ॥ శీతకిరణుండ! సుధను నా జీవితేశుఁ
దడుపుమా! ప్రాణసమమైన తన్వ నన్ను

పిడిచి పోయెను గాంతుఁడు వేగ నిప్పు
డెచట నుండెనో నాకది యెఱుఁగఁ జెప్పుము!! ౨౮

చ॥ మరియు వియోగదూనమతి మాదృశులందు మనోహరాంగు వి
స్తరమున గాంచుమా! ప్రియము దార్చుము! చంద్రమ! డెందమందు
నే। నరసిన దైవయోగమున నయ్యమృతంబు మనోజ్ఞమయ్యు, దా
గరళము కైవడిన్ ధ్రువముగాఁ బని సేయునటంచుఁ దోఁచెడిన్.

చ॥ అమృతకరా! దివావిరహమ్ము నిశాప్రియతోడ నీకుఁ ద
త్సమయగతత్వదీయగతి చాలఁ గ్రహించియుంటివో! సా
యమునను, గొన్ని వేళల నిశాంగనసైతము నీకు విప్రయో
గమును సహింపనేరదు; జగంబు భవాదృశమానునెంచుమా!

ఉ॥ కావున, నేఁ గలన్ గనని కాంతవియోగము నేఁటికొందె నీ
యౌవన మంతయున్ వృథ, హతాశయురాల, నధన్యనైతి, శ్రీ
భావజరూపమత్పతినిఁ బాసియు నింకెటు లోర్చికొందు న
జ్జీవిత మింతటన్ విడిచి చెందెద సౌఖ్యము లవ్యయంబుగన్.

ఉ॥ వాడిన పూవుఁబోలు జిగిబాసు మొగంబును, వెచ్చనీటిచేఁ
బీడితమైన వాతెఱను బిత్తరిచూపుల కోపుగల్గు పూ
బోఁడి యనంతచింతలను ముంచుకవచ్చిన లాగుభోరునన్
గోడును సల్పె రాతిరియుఁ గోల్పడసాగెను మెల్లమెల్లఁగాన్.

గీ॥ ఉదయగిరి మీఁద భాస్కరుఁ డుదయ మొంద
నింగి శోణితకాంతి వెలుంగుచుండ

మేలిపూల పుప్పొడుల సమీరణుండు
మాటిమాటికిఁ జెందంగ మలసెఁ బ్రొద్దు॥ ౨౯

ఉ. ఇంతులమేలుబంతి, తనయిష్టునిఁ గాంచెడి ప్రాన్కనిందునం
దంతటఁదగ్గి తుట్టతుద హంగగు నొక్క సరస్సుఁ జొచ్చి త
త్ప్రాంతమునన్ బ్రియోత్సుకనురమ్యరథాంగముఁ జూచి దా
నిశ్శోకఁ । గాంతుని రాఁకఁగూర్చి పలుకన్ సమకట్టె నిట్టుల్
నతాంగియై॥ ౩౦

చ॥ ప్రతిసరె నీవు సెందు నెడఁ బాటునసిలుంగు నెఱింగియుండ నా
వితమయినన్ బ్రియాముఖమునీక్షుఁగాఁ జేయు సముత్సుకత్వమ
ద్భుతమయియెంత యోయపుడు దోఁచుచునుండె ననుగోనులాంగి
చారుతరపయోధరాకృతినిరూపణవిక్రమచక్రవాకమా!॥

ఉ॥ నీ వగలాడి కూశికను నెమ్మదిఁ గోరి సరస్సుగట్టునన్
నీవెపుడేగెదో యపుడు నెయ్యముఁ బూనినదీయభర్త్రవా
ర్తావిధ గుత్తుతింగి యిటుఁ బ్రమ్మఱరమ్మకరమ్మరమ్మనన్
జీవితనాయకున్ విడిన చెల్వల జవ్వనమేల? కోకమా॥ ౩౧

చ॥ అనఘరథాంగమా! కొలఁకునందు మదీయమనోజ్ఞనాయకున్
గన నలవాని కిట్టుబలుక స్వాప్న నాచక! యొక్కదాని భా
ర్యను, జనహీనకాననమునందున వీడి విదూరదేశముం
జనుట, మనుష్యకృత్యమొకో? సల్పియునట్టిటు సగ్గు నేదోకో॥

చ॥ పగతురరూపుమాపెడి ప్రభావము మస్సితనీరజప్రభా

శఫరిసుఁబోలఁజాలిన విశాలభరానమితాక్షియుగ్మమున్,
జగిబిగిమేను, గల్గిన సుశీలుఁడతండె మదీయభర్తగాఁ
దగ గుఱుతించి పైవిధినిఁదప్పక చెప్పుము! యోరథాంగమా!॥

చ॥ కరము హిమాంశుకాశమున గ్రాఁడిన నాప్రియు మోముఁగాంచి యా
యమృతముఁ ద్రావుచుండుమని యారుచకోరిహింసుఁడై ప్రతీచినిన్
వఱలెడిసంభ్రమంబున నగుభానుఁడు దూఁకుచు నుండెఁ దానుగా
ధర నభిమానవంతులు యథార్థముగాఁ బరభూతి నోర్తురే॥

చ॥ పటుతరదీర్ఘబాహువుల భాసిలు నాప్రియు సవ్యసాచియో
యటువిసిలాగ, రాపిడిని నందిన చర్మములౌడుఁ గూడి యు
త్కటరుచి వెల్గు, నాహిఘుఁడౌ దక్షుఁడు విద్యలనెల్లఁ గాన ని
వియు బెటివారిచే నెఱిఁగి హృద్యముగా వచియింపుమో చెలీ॥

చ॥ పసగలకుంభికుంభములఁ బస్పెశముం బొనరించు సింగపుం
మిసిమిబలంబుతో, నిభసమీపహితేమగతిన్ నుపేంద్రవా
హసమరయంబుతో, వరసుమాయుధరూపముతోఁ జెలం
గియున్
మిసమిసలాడు నాపతికి మేలుగఁబల్కుము! చక్రవాకమా॥

చ॥ తన చెలికాంద్ర నీడి సెదదాములఁ జిక్కిన లేడిపిల్లమా
ఢ్కిని మకరంబువార్ధి విడఁ గ్రేగయి నేలకుఁ జేర్చినట్టులన్
బ్రణయుని జాపసాయకున వర్తిలుచుండెడి కల్యాణొలె ద
ప్యానవనమ్ముకానిసతియుఁ బొక్కెనటంచనుమా! రథాంగమా!

చ॥ ఎడఁదను దన్ను దిక్కనుచు నెంతయు నమ్మి స్వపార్శ్వమందుచుం
వెడలి ప్రియవల్లరీసతినిఁ జెక్కున నెక్కుచో వీడి యొక్కచే
నడుగిడ దారసాహస మహా! యిటు ప్రేమఁ జడంబులందుఁ గ
న్పడుటవిచిత్రమౌనుగద! ప్రాణిచయంబునకోర శార్ఙ్గమా!॥

చ॥ అరయఁగ మేఘవిష్కిరులకైన వియోగవిచారమొక్కరా
తిరి కతిగా సహింప మిఁక దిక్కొకయింతయు లేదికాననాం
తరమున గేస్తురాల దయితప్రతిషిద్ధగ వీడి యుంట, మీ
ర్పరిహాసనాస్త్రైతిరని ప్రోక్షముఁ బల్కుము! చక్రవాకమా!॥

ఉ॥ మీ రిఁక సైరకై మనుగు మెట్టిన మీఁదటఁ బుండరీకముల్
నూనుసి వీడలేక కడు శోకముచే నిశ నెట్టకేలకో
చోరశిఖామణీ! ప్రియను జూడక యిట్టుల నెంతకాల మా
శ్వైరము జెందియుండునది వేవచియింపుఁడటంచునడ్గుమా!.

చ॥ ఘనచపలావియోగ మదిగాంచఁగ, నొక్కక్షణంబుమాత్రమే
తనరును, రేయి యందఖిలతారక లంబరవిప్రలంభమొ
య్యన పడనాడు, దివ్యోకు దినాంతమునందున వర్తి వీడుటల్
గనుపడదిప్డు నీవలనఁ గల్గువియోగమె చిత్రమయ్యెడిన్.

ఉ॥ కాన, దయావిహీన! వగకత్తియ కూడిక నెంతువేని నా
మానిని నైళమే కలియుమా! లలనామణి లజ్జచేత ని
న్నూనుచుఁ దిట్టనేర, దిలఁ బూజ్యపతిన్ గుఱియించి దూరునా
చానలు దుష్టకీర్తిఁ బడి స్రగ్గుచునుందురు గాదె శోకమా.

ఉ॥ మే మహాతిస్వపక్షజవమిశ్రులమై తగ మిన్నుమన్నులం
దేమియు నేఁ యథేష్టముగ నిట్టటులన్ జరియింతు మార్యస
ద్ధామమునందు మీ హాసనధారకు లొంగినవారమైన మీ
ర్మొ మొఱ నాలకించి సతిమాఁచు మటంచను మా! రథాంగమా॥

చ॥ అసువులు గ్రింపి మీఁద యునసందని నాహృదయేశు చెంతకున్
వెసఁజని యిట్లు చెప్పినచొ పెన్నిధి గూర్తునటంచుఁ బల్కి సం
తసమునఁ బ్రీతి దూతిక, రథాంగము గొంచు విహాంగ! యన్యకా
ర్యసమితిఁ బీడ్రకమ్మఱఁ గరమ్మరయమ్మన రమ్మశమ్మగన్॥

ఉ॥ నాదయితాంతికంబు విడిన న్మఱలన్ దిలకింప వేని ద
క్షేదసురుఁగోష నాయుడఁగు దెంపునబూది నొసర్తు వైళమే
నాదరి వానిఁ జేర్చిన ననర్గళరీతి ననర్ఘ మర్చ, నీ
పాదసరోరుహంబులకు భక్తి నొసర్తు వివేకకోకమా!.

సీ॥ నలుగడలందునన్ వెలఁల పచ్చల
తళతళ జిగులచేఁ జెలఁగుదాని
దిగువను నెగువను దీధితిపూరిత
స్ఫటికాళి రుచుల నేర్పడినదాని
నవ్యాకల్ప మూల్య మహాపూర్వ మౌక్తిక
ఫలహారమునఁ జుట్టఁ బడినదాని
జిన్నారిపౌన్నారి చిఱుగంట లలరిన
గొడుగులపసఁ గూర్పఁబడినదాని

గీ॥ ముగ్ధభామినిహస్తాగ్రములను నూచఁ

బడినదాని సుహాతగవాక్షుమధ్య
నున్న బంగరు పంజరం బునికిపట్టు
గా, రచించెద నీకు జక్కవలమిన్న. ౪౭

సీ॥ తేఁటుల పాటల నీటుగల్గిన మంచి
పూలవాసనచేతఁ బొదలు నదియు
మాధుర్య మధుర విస్మయ నత ఫలా
గచ్ఛాయ నిండలఁ గసరు నదియుఁ
గిలకిలలాడెడు పులుఁగులగుమి కల
రుతవయః ప్రాకాంబు సరికినదియుఁ
గాంతామతల్లి కాత్యంత సంభోగాంత
తాంతిమున్ బాపంగఁ దనరునదియుఁ
గీ॥ దోఁటలందున మేటిదై యొప్పుచుండు
నదియు నారామ మొండు నా కాత్మవశము
నందుఁ గల దింక నీ కట నబ్బునుకమొ
యింత యుంచు వచింపఁగ నేను జాల. ౪౮

చ॥ కనులకుఁ బండువౌ కనకకంజములన్ విలసిల్లు లగ్న ము,
య్యనిలవిధూతమైన నిచులాగములన్ రచియింపఁబడ్డ కాం
చిని, ఘనరూప్యసైకతవిశేషతటం,బమలాంబు,వొంనుచుం
దననది, స్త్రీవియోగమునఁ దానముకై నిశ నీకొసంగెదన్.

చ॥ మరియు,నమర్త్యపాళికి నమస్సు శిరస్సున లెస్సఁ జేసి సం
బరము మహాప్రయత్నముల వాటిలునట్లు నరించియెట్టులో

వరసుధ వారిచేఁ బడసి భర్మవినిర్మితరమ్యపాత్రలోఁ
బోరిపోరి నింపి క్రోలుటకు మచ్చటనిచ్చెదనీకుఁగోకమా.

ఉ॥ సోరున నింద్రుఁడచ్చరల జట్టునుగూడి మనోజ్ఞమైన మం
దారతరుప్రసూనములఁ దద్దయుఁ గోసెడి వేళఁ జెంతకుం
భీరువునైన నేను జని పెక్కువిధంబులఁ గోరి నీకు నా
హారసమిత్తమై యుదెద నవ్యయకల్పఫలంబులన్ జెలీ. ౫౧

చ. ఇల గెలువంగ యత్నము లహీనముగానొనరించుచుండు పు
ష్పోలుతుసి గొన్ని సేనవలెఁ బ్రేముడిం నీను వెంటనఁటి నా
చేతులును, గోమలాంబుజనిశేషకళావిభవంబుఁ దాల్చు చే
తులసిడి బుజ్జగించి బహుతుష్టి ఘటింతురు నీకుఁగోకమా!॥

ఉ. కోయిల, వానకోయిలలు,గోరలు, నెమ్మలుదొట్టె పుల్గులన్
బాయక నెమ్మిఁ బెట్టిన లె బాల్యమునుండియు వృద్ధిఁజేసి నా
యాయతశాహ్వకాననమునందున నుంచితి నవ్వి సేవలన్
జేయుచు నిగ్గ్రహంబునకుఁ జేర్పఁగ నేర్పుగనుండుఁగోకమా!

చ. మరియును మత్కథాశ్రవణమంతనము గ్గలవాఁడునాకిఁకన్
వరవు నొనర్ప వర్తిలెడివాఁడు, మదీయమనోహరుండు, ని
ష్పరకృతితత్పరాత్మను సభాభవనంబుల సన్నుతింపఁగా
వఱలును నీసతీమణి కపారముదంబునుగూర్చుఁ గోకమా!

ఉ. కాపురనీతిగుణంబున నె కాంతునిఁ గాంచఁగ లెమ్ము పొమ్ము నా
యూవిధఁబూనఁ గ్రుచ్చినటు లెంతయుఁ జల్లనిమాటలాడి త

ద్భావము నొచ్చకుండఁగ మఁదాల్మిని వానికిఁ జెప్పుమా! ధరన్
భావము భిన్నమైన మఱిబంధన మొందదు గాదె కోకమా!

చ. విరహ భవాశ్రు జాల పరిపీడిత సంకులనేత్రయుగ్మ, ప్రా
ణరమణ విప్రయోగగతి నాకనిమిత్తము, చక్రవాక వి
ష్కిరమును సాదరంబుగ నకించనవృత్తిని వేడఁగాని గు
ర్తెఱుఁగక పోయెఁగా! పతగ మేగిన సంగతి చాలసేపుగా. గీ.

ఉ. పిమ్మట నావిలాసవతి విస్మృతశోకమహాగ్నిమగ్నయై
క్రమ్మఱ నెల్ల తెప్పరిలి కంటిజలంబును జిమ్మ వాచికం
బమ్మయి భర్తకుం బతగాధిపు వేఁడియుఁ జూడలోన నే
త్రమ్ములకడ్డిగ స్పుడమిఁ దాళక తిర్గియు సాస్ర మయ్యెఁగా.

ఉ. ఆమధురస్వనద్విహగ, మాత్మసతిన్ గలియంగఁ బోయెనో
యో మొ? మదీయయాచనఁ గ్రహించుచు నాప్రియుఁ జేరఁబోయెనో
యే మొ? మదాశయంబున సహీనపవాదముఁ జెంది వేగఁ దా
నీమహిఁ సంచరింపఁ జని నేమొ? యటంచు లతాంగి యేడ్చెడిన్॥

చ. కమలవిశాలలోచన, యకంపితమానసమర్మమందు శాం
తమనుశరంబునన్ నిహతిఁ గాంచినదై "యిదమిద్ధ" మంచు దా
ర్ఢ్యముగ వచింపఁ జాలక మహామదద్విపసింహభీమమై
యమరు మహాటవిన్ విభు స్వయమ్ముగ నే నెమకంగఁ బోయెదన్.

చ. ఇటులఁ గఠోరదైవమున నింతి మహాటవిఁ జొచ్చి దారుణో
త్కటవిరహంబుఁ బొంది ఘనగర్జములన్ గడు డద్దరిల్లి పె

స్ఫటికప్రభాతిశైలసానువున నెమ్మిని నెమ్మదిఁజూచిచూచియా
అటఁగన సుఖాసీడకు వరంబునఁజేరెను ప్రస్తగాత్రియై. ౭౧

ఉ. వేడిమి యూర్పులన్ గ్లపితవిద్యుతిపక్ష్మలతౌళిదివ్యమా
కాడవలెన్ వెలుఁగు మేనుఁగప్పి, యెటోయట, నధ్వఖేదమున్
వీడి, రవంతఁగూయుపలువిష్కరముల్ మరి, బాయఁతో రుషల్
గూడినస్నిగ్ధవృత్తమృదుగూర్చియిటుల్ సతి, వల్కె, సాంజలిన్.

మ. మునిచూడామణీ! భానుతాపమునసంపూర్ణంబుగానూడిప
క్షిణికాయంబును ప్రోయుసీజడలు, వేక్రిందన్ స్పృశింపన్ భళీ!
యనిశంబావిధి నిశ్చలాత్మహఠయోగాభ్యాసమున్సల్పు ప
ద్మాసవర్తిశైలసితపంబనఁదియా! దుస్సాధ్యమా నేరికిన్.

చ. హృదయవచశ్శరీరములు, నిట్టులన్ జలియింపకుండఁగాఁ
గదిరిచి, బ్రహ్మతేజము, నకుంఠితగీతి, నిజాత్మఁగాంచి, స
మ్మదమున ధ్యానమున్సలిపి, భూతభవిష్యములన్ బరోక్షముల్
విదితముఁజేయునట్టులయువిశ్వమునన్ జరియింత్రు; తాపసుల్.

ఉ. కాఫున నీవె దిక్కనుచుఁ గాళ్లను బట్టిన బాటసారి, న
న్నేవిధ నైన సాకి వెత లేగఁగఁ జేయుము! మార్గఖేదటీ
నావనబద్ధకంకణుచణా! యిపుడేమియొనర్చు భర్త? యో
దేవర! ధీవరా! వితతదీర్ఘజటాధరమానినాయకా! ౭౪

ఉ. వాడిగనుందుకోటల నవారిగఁ జిక్కిన కుట్టియుత్త్రినా
పోడిమిఁజూచి జాలిపడి పృంఖితశస్త్రమహాస్త్రికై హారిన్

బూడిదఁగల్ప నెంచఁబడిపోయెనొ యేమొ మదీయభర్త? ని
న్వేడెదఁ దెల్పఁ బూనితిగ, విస్తృతదీర్ఘజటాధురంధరా!

మ. అరగే! యేనుగుకుంభమండలమున ముత్యంబులం గొనం గోరుచుఁ
గరవీరంబు గరంబునన్ వెలుఁగఁగా గాంతుండు పైఁ జేరి త
చ్చరణాంకానుగతానుమార్గుఁడయి యేచాయన్ జన్యతుం
డయ్యెనా?
యెఱుఁగన్ దెల్పుము! దీర్ఘవిస్తృతజటావృద్ధ్యుల్లసత్తాపసా!

గ. మధువిదిశోద్భవంబు, నసమాంబు, ననేకవిధప్రశంస్యమున్
మధురసము, గర్గపేయము, వన్యపియకూజిత, మాస్థవించు, స
న్నిధికరుదెంచఁ దద్విహాగ నేత్రపథంబునుగాంచుచుండెనా?
యాధిగతదీర్ఘవిస్తృతజటావళిభారమునీంద్రచంద్రమా!

గ. వరజలదోదయాంచితబర్హిగణితాండవనాట్యమున్ మనో
హారపతి కన్నులారఁగని యయ్యెదిపీడుట గోడలేక యీ
వటుకుచు నాసిసన్నిధిని వాసముఁ జేయుచునుండెనేమి? యో
స్థిరతరయోగ్యసాధిత! దీర్ఘజటాధరమౌనినాయకా! ॥

చ. అలహృదయేశ్వరుండటు ప్రయాణమునల్పినమీఁద, లాఁతివా
రలు గనునింపనట్లుగఁ దిరస్కరణీవృతదేహుఁడౌచు నా
సిలుఁగుగలట్టి వృత్తము విశేషముగాఁ బరికించుచుండెనా?
తెలుపుము! నైశిమే, వితతదీర్ఘజటాధరమౌనినాయకా!॥

చ. పటుతరమారదర్పగతివారణవారణుఁడైన మత్పతిన్
జటులవిలాసశృంఖలలఁ జయ్యనఁ గట్టి సరిద్గతాప్సర

శ్రుటములు, నందనాటవికిఁజక్కఁగఁజేర్చుచునచ్చోఁ యుంచెనా?
దిటముగఁదెల్పుమా! బహుళదీనజనావనబద్ధకంకణా!. ౨౦

చ. అరయ మదీయ జరత్తరుగృహాన్వితగా వనదేవతల్, మదీ
యురమణు, మూల, పర్ణ సుఫలాళిస్వవృత్తిని నేర్పిదప్ప్రవన్
వటాలఁగ సల్పి నావ్యథలు భావమునన్ స్మరియింప నట్లుగా
నటిమిఁ జేసినారలొకొ? యండజరక్షణదక్ష సంయమీ!.

మ. వని, నాభర్త, రిపుప్రచండకరసంఘాతుండు గాలేడుగా,
వనమాతంగకరాగ్రసంహతులఁ నిష్ప్రాణుండు గాలేడుగా,
యునిఁ గ్రూరాకృతిపుండరీకములచే హాసింగ నంబోఁడుగా
వనటన్ నాప్రియుఁడేడియుండినను దేవుల్కుందగున్ దాపసా!.

చ. మరిగొకరీతి నేన్ప్రియుఁడు మద్విభుఁడంతము జెందఁబోఁడుగా,
మురువుఘటిల్ల నెంగుకన? భూరుహసంతతి గాలిఁగూలకుం
డీ రహించినున్న; దానిని గడిందిగఁ బొందిన వల్లరీస్థితుల్
దరలక యుండినందుల కె; తాపస! పాపగజేంద్రకేసరీ!. ౨౩

చ. వ్యసనపరంపరాఝురజవావశురాలగు గోల, తద్వటం
బసమనుమనింద్రుఁగాఁదలఁచి యారాధితిసన్నుతిసల్పి, స్వీయమా
నసవిభువృత్త, మంతఁ గరుణాఖచిలోక్కుల సన్నుచుంబుద
ప్రసరజలంబునం దడిసి వారిదముం గూఱి యుంచియిట్లనెన్.

చ. జలధర! సౌమ్యమూర్తియిఁకఁజాలును జాలునునన్నుముంచు
వానలు, గతిసప్రియాత్మను, ననారతమున్బహుళీతలోదకం

బులనభిషేకముల్ సలుపుచుచ్చట యామును; మదాత్మ, కాకలన్
సలసలఁ గ్రాఁగి క్రుంగె; సుధ, శాంతి నొసర్పఁగఁ జాల దిత్తఱిన్.

చ. అవనిహితైకబద్ధమతివై పథికశ్రమముఁ ద్రోచి యుల్లసం
బు పఱల నెంతయో సలిపి పుణ్యముగణ్యము గట్టికొన్న నీ
కవిరతమాద్రిశాఖివిరహంబున దౌత్యమునుత్య మియ్యెడన్
భువనమహాప్రసిద్ధకులభూషణ మేఘమ! మదిఁ దాఁ ఘనూ! .

చ. ఉపకృతితత్పరాత్మ! భవదుత్తమసత్వమహత్వ మెంత నే
నెపుడు నెఱుంగుదున్ భవదహీనరసార్ద్రవారిధారఁ, నీ
యుపచయభూమిఁ దాల్పఁబడు, నూర్థ్వముసంగతిఁ బొచ్చు, మీఁదు
వార్షపతనకాలమందు గిరిసానువునన్ వసియింతువో ఘనా!.

గీ. సారెసారెకు నుచ్ఛ్రితస్వస్థలంబు
విడిచి కాసారతట మొంది పిదప నహహ !
పరహితంబున ధన్యులై ప్రబలి బుధులు
లాఘవంబును జెందరో మేఘదూత !. ౭౮

చ. అనిలచితాంతరంబగుచు నాపదలన్ హతిఁ జెంది రోదనం
బును గనువానివోలె ధ్వనిఁ బొంది పరస్పరఘర్షణాగ్ని బా
ధను గనియున్న యీ యెదుగుదట్టపు చెట్లు, బరోపకారకృ
ద్ఘనతనుగన్న నీవలనఁ గాదె ప్రశాంతము నొందుటల్ ఘనా!.

మ. అకటా! నాథునివర్తనం బెఱుఁగఁ దారాధీశుఁ బ్రార్థింపఁగా
వికటత్రైణ్యము వానివృద్ధినణఁచెన్ విశ్వాస్యచక్రంబుఁ బూ

నిక యాచింపఁగ యోగినిన్ వరసతిన్ నిర్భాగ్యనన్వీడిపో
యికశత్రుంపువియోగబాధనదియున్ హీనత్వముంగాంచెడిన్.

ఉ. కానఁ బరోపకారకృతికర్తలు మీరగుటన్ మదిష్టమున్
మానకసల్పఁగోరితి, సమర్ఘునా! యను పూతిన్ లేని వా
ణీనికరంబు దీనరమణీమణి వల్కెడి లోపలన్ జగ
త్ప్రాణుఁడు దప్పుగా, ఘనుఁడుఁ జూపెసతీప్సితభగ్నమానటుల్.

చ. ఘనుఁడుదటస్థుఁడై చనెస్వకార్యధురంధరుఁడౌచు నాకుఁ బ్రా
ర్థన మొనఁ డాలకింపఁడు గదా ననగోచన మాట నామగం
డనుపనఃశోచ్యకగ్గతిని సందుచునుండె నటంచు నెంతహా!
వనజజుఁడీలలాటమున వ్రాసినవ్రాఁతకు మాప్పగల్గునే. ౮౨

గీ. ఇట్లు కన్నీటితోఁ బల్కి యాసపుడక
వోలెఁ జిక్కిన యింతి, విభుప్రవృత్త
మందు వ్యగ్రప్రయత్నమై కుంది విధిని
నింద సల్పియు మ్రందంగ నిశ్చయించె. ౮౩

చ. "మరణముకంటె వేఱొకటిమంచిశరణ్యము లేదు, లేదు, సు
ద్వర! యని స్వీయదేహమునువహ్నికినప్పనసేయు లోనఁ ద
ద్వ్యగుఁడరుదెంచి యేమిపనితాళుము! సాహసమాపు! దాసుఁడున్
వలిలఁగ; నాతపేందుముఖి! ప్రాణసఖీయనియాపెనాయమున్.

మ. చిరకాలంబునకున్ దటుక్కున విభుశ్రేష్ఠున్విలోకించి సం
బరమున్ జాడ్యము బొందునాయమనుశుంభద్రీతినాశ్లేషముల్

గరము౯ జేయుచుబుజ్జగించిస్వకథా కాతర్యకష్టంబుల౯
సారిదిన్ వాకొనె;నిట్లుదత్పతి,వయస్స్ఫూర్తిస్ఫురన్మూర్తియై.

గీ. నీకు ననతిదూరంబున నీటి కేను
సంచరించుచు నుండ నిశాచరేశుc
డూర్థ్వకాయుc డొకండు న న్నొంది చేతను
బెట్టc జంద్రముఖి! సఖి! పట్టిcబట్టి.

శా. నాతోc గూడ ననేకులందిర చట౯ నానానుబంధంబుల౯
జేతోమోదము సంఘటిల్ల వరుస౯ నిత్యంబు నవ్వారిస౯
హేతిప్రాలిసమానదంతములచే నీండ్రించియుc జీల్చి ని
ర్భీతి౯ బిట్టగుపొట్టc బెట్టుకొను నా రేద్రిమ్మరిc డో సఖి!.

చ॥ కలికిరో! నిన్న నే కల ను కానొక దివ్యజనుండు నాదర౯
వెలుcగుచు వక్ష్యమాణవిధి విశ్వజనీనదయారసంబున౯
బలుకక యుండెనేని నరభక్షకుc డీతcడు బొట్టనిండcగా
బలిమిcగ నన్ను నీతడికి భక్షణముం బొనరించియుండcడే?.

గీ॥ వత్స! యాయుష్కరముగు నీపలుకు నాది
సావధానంబుగా వినుమయ్య నీవు
సతికి నీకును జీవితసంశయంబు
పొందవలదయ్య! యిట్టులc జేయుమయ్య. ౧౯

క॥ మిక్కిలి టక్కులc గ్రక్కను
రక్కసు కరమందు విధిని రాలితి నీ వే

వక్కాణించు తెలుఁగునఁ
దక్కుచు స్వాతంత్ర్య మొంది తనరుచు నయ్యా.

ఉ॥ మానినిసల్లగోరి, యభిమానధనుం డిను, తేపు మెక్కు, నా
లోనఁ ద్వదీయ మిశయ్యవరిలోఁ గల యుద్ధము మైల, మూర్ఛ చేఁ
బూని యతిప్రసన్న పరిపూర్ణరజోవృతదీర్ఘ దేహుఁడై
త్వ్యానన సమ్ముఖంబునను నగ్గును ధైర్యనిబద్ధబుద్ధియై. ౯౧

ఉ. ఆముకురంబునం గుఁదనయాకృతిఁ గాంచి భయాకులాత్ముఁడై
యామనుజాశనుండు దన యాశను వీడుచుఁ బర్వు లెత్తి తా
నేమఱి నిన్నుఁ గర్తమున నేటులు వాటిలఁ గూలి తూత్రపా
భ్రామితుఁడై, నగాదిబహుబాధలఁ జిక్కుఁ గ్రమక్రమంబునన్॥

చ॥ పతివిరహాగ్నిదగ్ధయును, బందిజనక్త్రియు నైన సీత గు
ర్జైత, చిరకాల మట్టి యడవిన్ నినుఁ జూడఁ బరిభ్రమించి యా
పతగధరాగుహాభ్రమముల నాచిక ముంపియు వ్యగ్ర మాటచేఁ
జితిఁ దన దేహ మర్పణము సేయుఁగడంగె విరక్తియుక్తయై॥

గీ॥ అసురము న్నుఁడ్వై తూర్పుదెస మొగమున
నరుగు మరమునఁ దప్పక యువల నీకు
దర్శనంబున హర్షంబు వాల్చు సతిని
జంచలాక్షిని నెఱిఁ గోయూఱడించు మోయి॥ ౯౪

శా॥ ఏపుస్వాత్మ్యుఁడో స్వహస్త మందుదయం జొ నీరీతి యుక్త్రోక్తి సం
తాపం బార్చుచుఁ జెప్పవించునటులన్ దత్త్రస్త్రీయాబాలమే

నేపుం జూపి యొనర్చి రాక్షసునిచే నస్త్రేవిముక్తుండగాఁ
ప్రాపుంబొందితి ముద్దరాల! రతిరూపా! ప్రేమసంపూర్ణరత్నమా॥ ౯౭

ఉ॥ జీవనజప్రహారమును పెందఁగఁ జాలని దేహ మాట నో
జీవితనాయికా! సుతను! చింతిలు టేటికిఁ జాలుఁ జాలు రా
జీవసులోచనా! గృహము సేయుద నిష్టె నిమేష మేనియున్
సీవిరహంబునన్ సఖులు నిల్వరు గావున స్రస్తకేశినో!.

చ॥ అని యన నాథదర్శన సమాత్తముదప్రవికాసితాంబుజా
నన, ఘనజీవితేశ్వరమనఃప్రియహావవిభావభావవా
శిని, విని, నూత్నరత్నపతినీలమణీఘృణిభర్మనిర్మితి
ప్రణుతరథంబునెక్కియు సరాసరిగుంటికిఁజేరె నాథుతోన్.

చ. ఇరువుర కయ్యెనుత్సవ మహీనయశోధనధాన్యపుత్రపౌ
త్రరుచిరధర్మకృత్యతిథితత్పరతాకవితాప్రగల్భతా
పరమపదార్థతాఘటనపద్ధతిసిద్ధ్యనుకూలవిజ్ఞతా
భరకృతకృత్యనుత్యబుధవాక్సువృష్టిప్రహృష్టమానసుల్.

చ. యువయువతీలలాములిటు లుల్లసదుత్సవబృంద మొందియా
నవనవభావభావితవనప్రియకోకమరాళశారికా
దివివిధచిత్రపత్త్రిరవదివ్యసువాసితపుష్పవృష్టిబా
హ్యావనుల, సౌధవీథుల, ననంగుని ధాటిని దాటి రాటలన్. ౯౯

చ. ఇదివిను దంపతుల్, విధిరమేశమహేశులు, వారిభార్య లే
యదనున నేస్పరస్పరమహావిరహంబు ఘటిల్లకుండు బా

టఁదమినిఁగాంచి వేగళపుటమ్మునఱొమ్మున మేనఁజొన్పఁగాఁ
గుదురుగ నుండ నొప్పినటుఁగూడిక పిడక యిర్వురుంద్రుతన్.

ఉ. జనులకు స్వస్తి గావుత! రసావిభులున్ ధరన్యాయరీతిఁ బా
లన నొనరింత్రుగాత! కుశలంబొనఁగూడుత! గోద్విజాళికిన్
దనరెడుగాత! సస్యములు ధారణిసంతతట మంచివేళలన్
ఘనములు మేలుగాఁగురియుగాత! భవద్దయ శారదాంబరో!

చ. ననకపిరస్మత్తుల్యకవనప్రతిభోన్నతులార! యియ్యెడన్
జప్రకుల సుబ్బశాస్త్రియని జెప్పఁజెలంగెడి నేయ ధామతిన్
గవికుల శేఖరప్రణత కాళిక దాసరథాంగదూత నా
మవిదితకావ్యమాంధ్రమున మార్చితిఁగూర్చితి నాంధ్రవాణికిన్.

శ్రీమచ్చిప్రకుల కామసూను, భారద్వాజసగోత్ర, సుబ్రహ్మణ్య
దత్తపుత్ర, శికింద్రాబాదు పురవాసి, శ్రీ శారదాపద
పద్మారాధక, శ్రీనివాసాపర నామధేయాప్ప
శాస్త్రిచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన
రథాంగదూతకావ్యము
సమాప్తము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

ఓం తత్సత్.

శ్రీకృష్ణాయనమః

రథాఙ్గదూతమ్

ఉపోద్ఘాతః.

శ్లో॥ కవిత్వనింద్వైకరతో జనో యో
నాసౌ ప్రయత్నైః క్రియతే తదర్థమ్
అధోముఖేనైవ కదాపి కుంభే
ధాతాప్యలం స్థాపయితుం జలం స్యాత్॥ ౧

శ్లో॥ కేనామ కావ్యేషు గుణాశ్చ దోషాః
సంతీతి జానాతి జనో రసజ్ఞః
అన్యేషు పత్రిష్వపి సత్సు దుగ్ధా
జ్జలం విభేత్తుం తు మవవహంసః॥ ౨

శ్లో॥ వరం సమక్షం బధిరస్య గానం
వరం విలాసాశ్చ పురోఽన్ధకస్య
న త్వేవ కావ్యస్య రసానభిజ్ఞే
నివేదనం మూఢజనే రసస్య॥ 3

—• ర థా ఙ్గ దూ త మ్. •—

శ్లో॥ కశ్చిద్యువావనవిహారమభీప్సమానః
కాన్తామువాచకమనీయమనోరథార్థమ్
రాత్రిస్త్వియంప్రియవచోనుగతైకవృత్తిం
స్నానాన్వమన్యతతమాత్మమనోఽనుకూలమ్॥ ౧

శ్లో॥ అనన్తరంసప్రియయాసనాథో
ఝటిత్యరణ్యాభిముఖంప్రహృష్టః
నిషేదివాన్కూబరిణిప్రతస్థే
ప్రాప్తశ్చసంకేతమితాంగృహాన్తః॥ ౨

శ్లో॥ సంసేవ్యమానామలయానిలేన
పుష్పాధివాసైస్సురభీకృతేన
విశ్రామ్యకించిచ్చతదీయజాయా
క్లిష్టాభితప్తేనజలంయయాచే॥ 3

శ్లో॥ విశ్రామ్యతామస్యతరోరధస్తా
ద్దూరాధ్వసంచారపరిక్లమస్తే
అహంచకాంచిత్ప్రదిపద్యవాపీం
జలంత్వదర్థంతరసానయామి॥ ౪

శ్లో॥ కఠోరీభూతోఽసావపిచదివసోమత్ప్రియతమే
నిరీక్షస్వవ్యోమ్నిధ్రువచలతినభానుస్తిలమపి

తృషోద్విగ్నాశ్చైత్రే శకునిశిశవస్స్ఫాటితముఖా
నిషణ్ణాశ్శాఖాసు ప్రతతనిజపక్షాః క్షితిరుహామ్॥ ౫

శ్లో॥ ఇయదవిరతతాపం తప్యమానేద్యురత్నే
కమలనికరబన్ధుత్వేన తత్త్రైవ సాధా
వదనకుముదమేతన్మ్లాభితాపం కురుష్వ
వ్రజతినహి విపక్షే తన్వికోఽప్యానుకూలమ్॥ ౬

శ్లో॥ కథమిదం మనుకుంకుమలోహితాం
సమతిశయ్య రుచిం విలసత్యహో
ఇతి తవాధరబింబగతేర్ష్యయా
దినకరః కిలతద్గ్లపయిష్యతి॥ ౭

శ్లో॥ తత్త్రి ప్షేహాపత్రిణాంకలకలై
రామోద్యమానాసతీ
నేత్రే తే స్వైహారిణీ విలోచనయుగై
స్స్పర్ష్యంమిమానాప్రియే
మన్యేఽహంనజలాశయం
సుతనుయద్దూరాదితో విద్యతే
సోఢవ్యః క్షణమాత్రమద్యవిరహ
స్సుభ్రుత్వయాదుస్సహః॥ ౮

శ్లో॥ ఇతికథమపి తాంతదానుసీయ
రణరణకేననితాన్తదూనచిత్తామ్।

మనసి సదయితాకృతాధివాసః
సపది జగామ జలస్య మార్గణాయ॥ ౯

శ్లో॥ గత్వా పదాని కతిచిత్స దదర్శ దూరా
ద్వి(క్క)చిద్విలాహాకమివ ప్రణిభాసమానమ్
యావచ్ఛతత్రసముపస్థితపవతావ
త(క్ష)చ్ఛిన్నరైక్షితనిశాచరమాయతాఙ్గమ్॥ ౧౦

శ్లో॥ పాదాభిఘాతోత్థితపాంసుజాలై
ర్గచ్ఛద్భిరూర్ధ్వం పవనావధూతైః
సమావృతోఽదృశ్యతపీలగాత్ర
స్తమః పరీతాచలసన్నిభస్సః॥ ౧౧

శ్లో॥ దర్శనస్తిమితలోచనయుగ్మం
తం యువానమచిరాత్క్షణపాశైః
పాపపీమరభసాపరిగృహ్య
బద్ధనేసనిగడం చ చకార॥ ౧౨

శ్లో॥ ఉన్మీల్య చక్షుః పరివీక్షమాణో
మూర్ఛావసానే కిల తత్రయూని
తుల్యామవస్థామిత రేప్రపన్నా
ఆర్తస్వరాదృష్టికథేనిపేతుః॥ ౧౩

శ్లో॥ పర్యాయేణ దినే దినే సురరిపుర్హత్వానవైకైకశ
స్తుప్తిం యాస్యతితత్పరత్రగమనేఽభీష్టో జనస్సర్వతామ్

ఇత్యేవంప్రియయాగృహీతహృదయస్తైరేవవిజ్ఞాపితః
ఆత్మానంనిరపేక్ష్యతాంసవిమృశన్నిద్రాంశనైఃపేదివాన్॥

శ్లో॥ కాన్తాతుతస్యప్రతిపాలయంతీ
నివర్తనంతత్రచిరంవివిక్తే
దినావసానేఽపినతన్నిరీక్ష్య
భృశంరురోదావిరతాశ్రుపాతమ్ ౧౫

శ్లో॥ దినకరేఽథగతేఽస్తమహార్ణయే
కమలషణ్డవనేచనిమీలితే
తిమిరసన్తతిసంకులితేవనేప్ర
శమితే క్వణితేచపతత్రిణామ్॥ ౧౬

శ్లో॥ ఉదయమూర్ధ్నిచంద్రమసిస్థితే
కిరణజాలసముజ్జ్వలితేఽమ్బరే
కుముదినీషువికాసమితాసుచ
కుసుమచాపశరాభిహతేజనే॥ ౧౭

శ్లో॥ సురభితైఃకుసుమైర్మ్మలయానిలైః
ప్రచలితాసులతాసుశనైశ్శనైః
అభిశశాఙ్కమియంపుటితాఞ్జలి
ర్విగతధైర్యమితివ్యథితాబ్రవీత్॥ ౧౮

శ్లో॥ అయిశీతమరీచిముచ్ఛశాఙ్క
సుధయాసించమదీయజీవితేశమ్

కథయద్రుతమద్యకుత్ర కాన్త
ఇహమాం ప్రాణసమాం విహాయయాతః॥ ౧౯

శ్లో॥ అపిచసంహరదీధితివిస్తరం
విరహదూనజనేఖలుమాదృశే
విధిసియోగవశాదమృతం ప్రియం
విషవదేవసమాచరతిధ్రువమ్॥ ౨౦

శ్లో॥ నను వేత్సివిధో నిజామవస్థాం
ప్రియయాయాసియదాదినావియోగమ్
సకృదప్యుచితంచవిప్రయోగం
నహిరాత్రిస్సహతేత్వయాదినాన్తే॥ ౨౧

శ్లో॥ ప్రాప్తా తదద్యప్రియవిప్రయోగం
స్వప్నే౽పియోనైవమయానుభూతః
ధిఙ్మామధన్యాం నితరాం హతాశాం
జీవామి యత్కాన్తవినాకృతా౽పి॥ ౨౨

శ్లో॥ మ్లానపుష్ప సదృశాననద్యుతి
రుష్ణబాష్ప జలపీడితా౽ధరా
సేతిభూరివిలలాపకామినీ
యామినిచవిలయంగతాశనైః! ౨౩

శ్లో॥ ఉదయం సహస్రకిరణే౽
థగతేగగనేచశోణితరుచా౽స్తరితే

ప్రగమాన్తరిశ్వనిచపౌష్పరజో
దధతి ప్రియాసులతికాసుముహుః॥ ౧౪

శ్లో॥ ఇతస్తతస్సాపరితో భ్రమన్తీ
కించిత్సరః ప్రాప్తవతీమనోజ్ఞమ్
ప్రియోత్సుకం తత్ర చ వీక్ష్య కంచి
ద్రథాఙ్గమిత్యాహ తమానతాఙ్గీ॥ ౧౫

శ్లో॥ రథాఙ్గజానాసి వియోగవేదనాం
త్వయానుభూతాం ప్రతిరాత్రమాప్రగమ్
తథాఽపికాన్తాముఖదర్శనాయ తే
సముత్సుకత్వం కియదీక్ష్యతేఽధునా॥ ౧౬

శ్లో॥ తటాన్తరం త్వం పరితో యదాఽస్యా
నిజప్రియాసంగమనాయ యాసి
లబ్ధ్వాతదామన్త్రణఝప్రవృత్తిం
భూయస్సమాగచ్ఛస వేగమత్ర॥ ౧౭

శ్లో॥ ఉద్వీక్ష సేచేద్దయితం మదీయం
తం బ్రూహి రే ధూర్త సలజ్జ సేకిమ్
ఏకాకినీం నిర్జనకాననాన్త
స్త్యక్త్వా ప్రియాం భ్రామ్యసి యద్విదూరమ్॥ ౧౮

శ్లో॥ ఏతైః ప్రియం జ్ఞాస్యసి లాంఛనైస్త్వం
ప్రశాన్తదుర్వారరిపుప్రభావమ్

నేత్రేవిభాతాబ్జనిభప్రకాశే
గురుత్వభారేణనతేతధాపి॥ ౨౯

శ్లో॥ వక్త్రద్యుతింతస్యనితాన్తరక్తాం
సేష్యేణసముద్వీక్ష్యసహస్రరశ్మిః
సాయంసకోపంకిలరజ్యమాన
స్స్వయంస్వవస్యత్యపరాబ్ధిపాతమ్॥ ౩౦

శ్లో॥ ఆజానుబాహూర్జయుతస్యపాణి
ర్ధనుర్గుణాకర్షణఘృష్టతత్వ
నామేతరస్సర్వకలాసుదక్షం
వేవేక్తితంప్రాక్ఛయువాక్యభేద్యః॥ ౩౧

శ్లో॥ బలేనసింహేన గజేనగత్యా
రయేణచశ్రీపతివాహనేన
రూపేణతుల్యంకుసుమాయుధేన
వ్యాచక్షతేబ్భ్వేతి వరంసుదీయమ్॥ ౩౨

శ్లో॥ యూధాత్పరిభ్రష్ట మృగాంగనేవ
భూమింసముద్రాన్మకరీవనీతా
పశూనసానేచ కుముద్వతీవ
దూరంపనేతాద్యతితేకళత్రమ్॥ ౩౩

శ్లో॥ తరుస్స్వపార్శ్వాశ్రితవల్లరీంప్రియాం
విహాయనోయాతి పదంకదాచన

అచేతనేషు ప్రణయేన తీదృశే
మనోవిచిత్రం ఖలుచేతనావతామ్॥ 3౪

శ్లో॥ వయంప్రియాయామభ్యధికం వియోగ
మలంవిసోఢుం సపత్త్రిణోఽపి।
త్యజన్నరణ్యే గృహిణీమనాథాం
హాస్యాస్పదంత్వంకిలమాదృశానామ్॥ 3౫

శ్లో॥ తవజలార్థమిహాగమనాన్తరం
కమలినీభిరశీతలదీధితిః
విరహితోఽతిశిరేణ కియచ్చిరాత్
కితవసంగమితో వదసాంప్రతమ్॥ 3౬

శ్లో॥ విద్యుత్పయోద విరహః క్షణమాత్రమేవ
దీపస్యవర్తిః విరహోన దినావసానే
తారాగణోఽస్య విరహస్తు ముపైతిరాత్రౌ
మన్యేవిచిత్ర విరహో జనితస్త్వయాసౌ॥ 3౭

శ్లో॥ అంజసాతదిహ తేఽదయాంగనాం
స్మర్యతే పరిచయస్తయాయది
త్వాంప్రియా నఖలుసాపభాషితా
మాన్యతేహి పతి దూషణాద్వధూః॥ 3౮

శ్లో॥ వయంపతత్త్రస్తు సదాయథేచ్ఛం
భువిభ్రమన్తోఽక్షతపక్షవేగాః

సమస్తసాధు ప్రకరావకీర్ణే
త్వద్ధాస్యశీలా భవితాస్మ్యేవ॥ ౩౯

శ్లో॥ ఏవంగత్వా కథయసి యది ప్రాణనాథం మదీయం।
తుభ్యం దాస్యామ్యభిమతమసు
వ్యత్యయేనాపి లభ్యమ్।
భూయస్స్వార్థం ప్రియసహచరీం
చక్రవాకీం గృహీత్వా।
ప్రత్యాగచ్ఛ స్సకలమితరత్
ఖేచరో త్స్రుజ్య కార్యమ్॥ ౪౦

శ్లో॥ భస్మసాద్వపురదం కరిష్యతే
నద్రుతం యదినివర్తసే ప్రియాత్
ఆనయేర్యదితుతం మమాన్తిక
మర్చయేయ తనపాదపంకజమ్॥ ౪౧

శ్లో॥ మహార్హరత్నైః ఖచితంసమన్తతః
ఉపర్యధస్తా త్స్ఫటికాదినిర్మితమ్
అనర్ఘ్యముక్తాఫలహార వేష్టితం
సుకింకిణీఛత్ర వితానమణ్డితమ్॥ ౪౨

శ్లో॥ ఆన్దోలితం ముగ్ధవధూకరాగ్రై
స్సువాత వాతాయన మధ్యసంస్థమ్

రథాఙ్గి హైమం ఖలు పంజరం తే
నికేతనాయై వసదావిధాస్యే॥ ౪౩

శ్లో॥ సరసకుసుమై ర్గుంజద్భృఙ్గై ర్భృశం సురభీకృతే
మధురమధురై శ్చిత్రస్వాదైః ఫలప్రకరై ర్వృతైః
నిబిడతరుభిస్స్నిగ్ధచ్ఛాయై శ్చిర స్తదినాతపే కల
రుతవయః ప్రాయేరమ్యే మమోపవనే సఖి॥ ౪౪

శ్లో॥ కనకకమలై శ్చిత్రోత్ఫుల్లై రలఙ్కృత మధ్యమా
నిచులతరుభి ర్వ్యాకోత్కంపై ర్వినిర్మిత మేఖలా
రజతసికతాతీరో ద్భాసిన్య పేతమలోదకా
మలయజసరిత్స్నానార్థం తే వధూవిరహోన్నిశ॥ ౪౫

శ్లో॥ సురాన్నమభ్యర్థ్య శనైః ప్రణామై
స్తాంస్తోషయిత్వా చ మహాప్రయత్నైః
కథంచిదాసాద్య సుధామహం తే
పానాయ దాస్యామి హిరణ్యకుంభే॥ ౪౬

శ్లో॥ మందారపుష్పావచయే౽ప్సరోభి
శ్చ్యుత ప్రకతుం నందనకాననాన్తః।
వ్యగ్రం సముత్పుత్య్యభియాభియాచ్య
దాస్యామి తే కల్పతరోః ఫలాని॥ ౪౭

శ్లో॥ సఖ్యో౽పి మే హస్తపరంపరాసు రా
జీవలక్ష్మీం దధతీష్వ శేషామ్ ।

అనంగసేన్యైవ జగజ్జిగీషు ।
స్త్వాంలాలయిష్యన్తి విహంగరాజ॥ ౪౮

శ్లో॥ న క్వేనుమోందాన్యన గతావిహాయసో
మయూరసారంగ వనప్రియాదయః
శాల్యాన్నయాస్వాత్మజవద్వివర్ధితాః
సేవాపరాస్తే భవితారఆలయమ్॥ ౪౯

శ్లో॥ హంసా కాన్త్యై కథయ స్వవస్తవం
సదస్సు మే ప్రాణసఖీః కరిష్యతి
దాస్యోమమస్నిగ్ధ కథాపరాయణా
ఆహ్లాదయిష్యన్త్యనిశంచ తే వధూమ్॥ ౫౦

శ్లో॥ యాహితత్సవదియాహి రథాంగ
బ్రూహి మే ప్రియతమా మదవస్థామ్
తం సమాశ్వసయ శీతలశబ్దై
ర్వ్యశ్రుతం కథయ వచోదయితేన॥ ౫౧

శ్లో॥ ప్రణయజనవియోగోచ్ఛేదనార్థం పతంగ
మితికరుణవచోభిస్సాదరం యాచమానా
విరహజనితబాష్పోత్పీడపర్యాకులాక్షీ
నఖలుచిరమమూంసోఢ్వియయాతిం వివేద॥ ౫౨

శ్లో॥ ప్రమృష్టబాష్పోదక యాతయాఽథ
యావత్ససందేశ వచోజిహీర్షుః

వర్షిష్ణుకూఃఖానలయానదృష్ట
స్తావత్ప్వనస్నాస్రదృశాంబభూవే॥ ౫౩

శ్లో॥ కిముగతస్స్వవధూం మిలితుం ద్విజో
హ్యనునయం గణయన్నుగతః ప్రియమ్
కిముత వావహితోఽనుశయేమ మ
జగతివాస పరిభ్రమితుం గతః॥ ౫౪

శ్లో॥ ఇతినసావ్యవసాతు మలంసుదృఘ్ఘు
దయమర్మణిశోకశరైర్హతా।
ప్రచలితాఫణికేసరిభీషణే।
మృగయితుం స్వపతిం విపినేఘనే॥ ౫౫

శ్లో॥ దైవేనైవంకఠినమనసా దారుణంవిప్రయోగం
భీమోద్గారైర్జలదరసితైర్దుస్సహంప్రాపితాసా।
అన్విష్యన్తీప్రతిగిరిగుహాంజీవితేశంచిరేణ
క్లాన్తాచ్ఛాయాంవటవిటపినస్సంశ్రితాస్రస్తగాత్రీ॥ ౫౬

శ్లో॥ మ్లానచ్ఛాయాపరిణతలతా భాసమానాంగయష్టి
రుష్ణోచ్ఛ్వాసైఃకథమపిచ తత్రాధ్వ ఖేదంవినీయ
ఈషత్యూఢద్విపధవిహగందీర్ఘవిస్తారభాజం
తస్మిన్స్నిగ్ధంతరువరమితిప్రాంజలిర్వ్యాజహార॥ ౫౭

శ్లో॥ ననుకష్టమిదంమునేతపస్తే
హఠయోగాభ్యసనే చిరంరతస్య

రవితాపదహాజ్జటాభర స్తే
పతగైరధ్యుషితో ధరాభిలగ్నః॥ ౫౮

శ్లో॥ మనఃస్థిరీకృత్య తథా శరీరం
జ్యోతిః పరం చేతి సిపీక్షమాణాః
భూతం భవిష్యచ్చ భవత్ప్రలోక్షుం
తపస్వినో ధ్యానబలాద్విదన్తి॥ ౫౯

శ్లో॥ తదిహామాం శరణం సముపాగతాం
పథిక భేదకరాసరతప్రభో
కథయ కిం కురుతే దయితోధునా
వితతదీర్ఘజటాభరతాపస॥ ౬౦

శ్లో॥ నిశితదంష్ట్రిగతం మృగశాబకం
కిమనుకంప్య హరిం సజిఘాంసయా
అనుసృతో ధృతభల్లశరాసనో
వితతదీర్ఘజటాభరతాపస॥ ౬౧

శ్లో॥ ద్విరదకుమ్భగతం బత మౌక్తిక
మభిలషన్ కరవీరకరః ప్రియః
గజపదానుగతో ను పథశ్చ్యుతో
వితతదీర్ఘ జటాభరతాపస॥ ౬౨

శ్లో॥ అపి నిశమ్య వనప్రియకూజితం
కలరవం మధురావిదితోద్భవం

అభిరతో౽స్మి సతతఖగమార్గణే
వితతదీర్ఘ జటాభరతాపస॥ ౬౩

శ్లో॥ కిముఘనోదయ తాణ్డవనర్తనం
ప్రియజనః ప్రసమీక్ష్య మనోహరం
నహి జహాతి మయూర సమీపతాం
వితతదీర్ఘ జటాభరతాపస॥ ౬౪

శ్లో॥ అపి తిరస్కరిణీవృత విగ్రహా
స్మరతాపురతో మమ సంస్థితః
సకలవృత్తమిదన్తు నిరీక్షతే
వితతదీర్ఘ జటాభరతాపస॥ ౬౫

శ్లో॥ మదనదర్పనివారణవారణః
సరిదుపాన్తగతాప్సరసాఙ్గణైః
కిము నిబద్ధ్య సవిభ్రమశృఙ్ఖలై
ర్వ్యపహృతో వదనన్దన కాననే॥ ౬౬

శ్లో॥ కిం వా సనీతో వనదేవతాభి
ర్దూరం జరద్వృక్ష నికేతనాభిః
కుర్వన్స్వవృత్తిం ఫలమూలపర్ణై
ర్విస్మారితో నామ మమవ్యథానామ్॥ ౬౭

శ్లో॥ సఖలు పతితో౽రణ్యే౽రాతి ప్రచణ్డకరగ్రహే
నవనకరిణా శుణ్డాగ్రేణ ప్రహత్య వినాశితః

అపిచన యదివాఞ్ఛాక్షైః క్రూరైర్హృతః ప్రణయీ
మమయదితువిపత్త్ర్యాపన్నో భవే ద్ధృతముచ్య
తామ్॥ ౬౮

శ్లో॥ అథవా ప్రళయం ప్రియో న మే
హృదయేశః ప్రతిపేదివాన్ కిల
ముకుతాం క్రియతే ద్రుమాత్యయో
నహి వాయుల్లతికాదృష్టస్థితిః॥ ౬౯

శ్లో॥ క్షితిరుహామిళితస్య దుఃఖసంవేగమూఢా
మునిజనమిపసంభాష్యప్రవృత్తిం ప్రియస్య
అతికరుణవచోభిః పృష్టవత్యమ్బదేన
సతతసలిలవర్షైః రుక్షితైవన్తమూచే॥ ౭౦

శ్లో॥ విరమజలధరాస్మాద్వ్యవహారాత్తొన్యమూతే
కఠినదయితచేత స్సించశీర్షోదకేన
మమతుహృదయమన్తర్దాహాని శ్శేషదగ్ధం
శమయితుమపినాలం దివ్యపీయూషమద్య॥ ౭౧

శ్లో॥ జగతోహి త్రైక నిహితాత్మధియో
హరతః క్షమంచ భృశముత్సుకతామ్
దదతో ఉద్ధ్వగస్య నితరాముచితం
విరహేత్వదీయ మిహదూతిపదమ్॥ ౭౨

శ్లో॥ ఉపకరణధియస్తే జ్ఞాతఏవప్రభావ
స్తవసరసపయోభిర్ధార్యతే సర్వమేతత్

వియతిగతిరఖండా ప్రాయశోవివ్య తే తే
వససిసుభగకాలే నాచలోత్తుంగసానౌ॥ ౭౩

శ్లో॥ స్వంవిహాయ ముహురుచ్ఛ్రితంపదం
సంశ్రయస్యపి తరంగిణీతటమ్
కేవలంపరహితేకృతశ్రమా
లాఘవం నఖలుయాన్తి సజ్జనాః॥ ౭౪

శ్లో॥ శబ్దాయమానా మరుతాచితాన్తరా
అశోకరుదన్తి విపదాహతాఇవ
అన్యోన్యసంఘర్షణదాహపీడితా
స్త్వయాప్రశాన్తా ఘనకీచకాఅమీ॥ ౭౫

శ్లో॥ విమన్యమానం పరియాచితం మే
క్షుయశ్శశాంకం గ్రసతేవివృద్ధా
తపస్వినీంమాంచ విహాయయాతం
దునోతికాన్తా విరహోరథాంగం॥ ౭౬

శ్లో॥ అతో మదీయం కురుకార్యమేత
త్ప్రోపకారై కరతోయతస్త్వమ్
యావద్వరాకీత్య సమాప్తవాణీ
తావత్సదూరం ముతప్రణున్నః॥ ౭౭

శ్లో॥ స్వకీయకార్యాభిరత స్తటస్థో
హాభ్యర్థనాంమే నశృణోతి కశ్చిత్

సమర్థయేంశో హృదయైకనాథః
శోచ్యామవస్థాం ప్రతిపన్నఏవ॥ ౭౮

శ్లో॥ ఇతీరయిత్వా వచనంసబాష్పం
మోహంప్రయాతా దయితప్రవృత్తౌ
విసంధ్యభాగ్యం సుతరాంకృశాంగీ
ప్రాణాన్విమోక్తుం కిలనిశ్చిచాయ॥ ౭౯

శ్లో॥ మరణాదితరచ్ఛరణం న
మమదయితేతివచః ప్రసరై ర్వ్యావతీ
అథయావదియం ప్రణితత్యచితాం
స్వతనుంజ్వలనాయ సమర్పయతి॥ ౮౦

శ్లో॥ కిమివవ్యవసాయ మపూర్వమముం
కురుషే తవ తిష్ఠతి దాసజనే
త్యజసాహస మాతప చంద్రముఖి
న్యరుణత్సయావాచ నైరితితామ్॥ ౮౧

శ్లో॥ చిరేణకాన్తం యుగపద్విలోక్య
ప్రమోదజాడ్యం ప్రతిపేదుషీంతామ్
ఆశ్వాస్యగాఢైః పరిరంభణైస్సః
న్యవేదయద్వృత్త మితి స్వకీయమ్॥ ౮౨

శ్లో॥ జలాయశీతాంశుముఖి భ్రమన్తం
కించద్విదూరం తవసన్నికర్షాత్

కశ్చిత్సమాసాద్య నిశాచరో మాం
చిక్షేప కారాగృహ ఊర్ధ్వకాయః॥ ౧౩

శ్లో॥ సార్థం మయాన్యే బహవో మనుష్యా
ఆసంశ్చ తత్రానుశయైకలగ్నాః
దినే దినే యాం క్రమశస్స చాత్మ
స్సంభక్షయామాస విశీర్యదంష్ట్రైః॥ ౧౪

శ్లో॥ మామద్య సోయం సమభక్షయిష్య
త్కశ్చిన్న దివ్యః పురుషో యదిస్యాః
స్వప్నే సమక్షం మమ నాగమిష్య
న్నైష వాచా సానుగ్రహమావదిష్యత్॥ ౧౫

శ్లో॥ ఇదం వత్స చిరాయుస్త్వం
సావధానం వచశ్శృణు
మాం కాంక్షీర్జీవితాశంకాం
ప్రేయస్యా ఆత్మనోఽధవా॥ ౧౬

శ్లో॥ దైవేన పతితోఽహాస్మి చాండాలస్యాతిపాప్మనః
అనేనైవాభ్యుపాయేన స్వాతంత్ర్యం కిలలప్స్యసే॥ ౧౭

శ్లో॥ శ్వః ప్రాతర్నిజఘాంసుస్త్వాం నరశోణితలోలుపః
యావన్నిశాచరోఽభ్యేతి తావదేవం సమాచర॥ ౧౮

శ్లో॥ ఆదర్శో వర్తతే కశ్చిత్త్వదీయశయనాన్తికమ్
చిరస్యాతిప్రసన్నోఽత్ర ఘనపాంసుసమావృతః॥ ౧౯

ఖాడ్గదూతమ్.

శ్లో॥ తముపేతమలంకృత్వా ధృత్వామధ్యేచహస్తయోః
సమ్ముఖంతస్యదృష్టస్య శనైస్స్వంయాహినిర్భయం॥

శ్లో॥ స్వాంప్రతికృతిమాలోక్య సాధ్వసాకులమానసః
సముత్క్రోశంప్రధావ్యారాన్నిమ్నగర్తేపతిష్యతి॥ ౯౧

శ్లో॥ కతిచిద్దినపర్యంతం క్షుధాపీడితవిగ్రహః
ఆధివ్యాధిసమాపన్నః పంచత్వంచ ప్రపత్స్యతే॥ ౯౨

శ్లో॥ విరహానలసందగ్ధా కాంతాపద్మాననాతవ
కాననేస్మింశ్చిరంభ్రాన్త్వా సమన్వేషణతత్పరా॥ ౯౩

శ్లో॥ సందేశానపిసంప్రేష్య పత్రిప్రముఖయోధకైః
అనాసాద్యప్రవృత్తింతే వహ్నౌ యేఽర్పయతేతనుం॥

శ్లో॥ ప్రాగ్దిశాభిముఖంతత్ర ముక్తస్సంగచ్ఛసత్వరం
ఆశ్వాసయచలోలాక్షీందర్శనేనభృశోత్సుకాం॥ ౯౫

శ్లో॥ అభిహితమితిముగ్ధే కేవచి త్పుణ్యధామ్నా
వచనమవహితోఽహంస్వప్న మధ్యేనిశమ్య
తదనుసరణశీలఃప్రాప్యముక్తింకృశాంగి
త్వయివినిహితచేతాస్సంప్రయుక్తస్త్వయాద్య॥ ౯౬

శ్లో॥ సుతనుజహిహిశోకంజీవితాధారభూ
తేనఖలువపురలంతేపోధుమబ్జప్రహారం ।

అభిగృహామచిరాచ్ఛత్వర్క్ష్యతాంస్రస్త కేశి ।
క్షుణమపివిరహాస్త్రే ప్రాజ్ఞసోఢస్సఖీభిః॥

ఇతి శ్రీ కాళిదాసకృతం రథాంగదూతం

సమాప్తం

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు.

